

1940 – 1945 – 1985

*“Gedenk die deze woorden leest
Mijn makkers in den nood
En die hen nastaan 't allermeest
In hunne rampspoed groot”*

dichte J.R.Th. Campert. De illegaliteit was zo doordrongen van deze verplichting dat nog tijdens de bezetting het risico werd genomen om een stichting op te richten 1). Typerend voor de mentaliteit: blijkbaar werd onvoldoende vertrouwd op hulp van de eigen overheid.

Na de bevrijding zijn regering en organisaties van het verzet enkele beginselen die van belang zijn voor de wetgeving overeengekomen. Zo werd anonimiteit van illegale werkers gewoonlijk gehandhaafd en werd *niet* overgegaan tot registratie. Hulp werd slechts verstrekt aan wie geschaad was in „earning capacity” in de vorm van toekenning van „buitengewoon pensioen”. Slachtoffers van vervolging werden op andere wijze geholpen; in de jaren zeventig kwam voor hen de Wet uitkering vervolgingsslachtoffers (WUV) tot stand.

Frappant is dat de wetgever na veertig jaar nog nieuwe wetten schiep: in 1984 de Wet uitkeringen burgerslachtoffers 1940–1945. In januari 1985 werd het voorstel Wet buitengewoon pensioen Indisch verzet ingediend 2). Dergelijke late wetten vervangen goeddeels bestaande rechten op uitkering. Zij kunnen echter ook leiden tot belangrijke verruiming van toekenningen. De WUV werd onverwacht kostbaar 3). Minister Brinkman schrijft in zijn Memorie van Toelichting inzake Indisch verzet (blz. 26): „Mocht(...) binnen enige jaren(...) blijken dat de kring van uitkeringsgerechtigden veel omvangrijker is(...) dan zal dit voor de regering aanleiding zijn tot overweging van(...) aanpassing van de wet”. Nederland zou het vermoedelijk vreemd hebben gevonden als Frankrijk veertig jaar na de slag bij Waterloo (nieuwe) wetten had ontworpen voor uitkeringen aan veteranen. Curieus is ook dat de huidige generatie gewoonlijk belangrijk

royaler is dan de generatie politici die oorlog, deportatie, verzet, had meebeliefd.

Kwantitatieve verhoudingen spelen een rol. Indien Nederland zo zwaar getroffen was als b.v. Polen of China zouden zulke regelingen ondenkbaar zijn geweest. Onze wetgever was terughoudend inzake claims in verband met de oorlog in de Stille Oceaan en de Japanse deportaties. Nederland wilde vermijden met verplichtingen van het Nederlands-Indische Gouvernement te worden opgezadeld, waarvan de Republiek Indonesia de rechtsopvolgster is. Dit is een reden waarom nu pas een wet inzake Indisch verzet is ontworpen en van de beperking tot „hier te lande gevestigde deelnemers aan het verzet en hun nagelaten betrekkingen, die de Nederlandse nationaliteit bezitten” (bewoners van de Antillen vallen er buiten, om van Indonesiërs niet te spreken).

Zoals de wetgever niet van ophouden weet, zo kennen de afzonderlijke wetten geen aanmeldingsgrens. Iemand van b.v. 72 jaar kan nu buitengewoon pensioen aanvragen op grond van zijn gevoelen dat zijn „earning capacity” dalende is en dat dit verband houdt met een periode van „stress” in b.v. 1943. De bewijslast is „omgekeerd”; de overheid moet aantonen dat de verdien capaciteit *niet* is gedaald c.q. dat dit geen verband houdt met de oorlog maar b.v. met leeftijd. Ook verzet als zodanig is veertig jaar na dato veelal moeilijk meer te bewijzen, omdat registratie nimmer heeft plaatsgevonden. De leeftijd van 65 jaar geldt overigens in onze sociale wetgeving op zich als vorm van invaliditeit, waarbij ouderdomsvoorzieningen in de plaats treden van arbeidsongeschiktheidsuitkeringen. De wetgever had wellicht kunnen veronderstellen dat iemand die zich tientallen jaren na de oorlog kan redden, een ouderdomsvoorziening kan opbouwen, in de jaren tachtig òf zich zelf financieel kan redden, òf eventueel een beroep kan doen op algemene regelingen. Het ont-

breken van elke verjaarsstermijn schept grote uitvoeringsproblemen.

Voor huwen geldt bij gewone pensioenen een grens; een vrouw die met een gepensioneerde trouwt krijgt geen aanspraak op weduwenpensioen. Buitengewone pensioenen zijn ook hierin buitengewoon. Een vrouw die vandaag met een voormalig illegaal werker trouwt die in het genot is van zo'n uitkering, krijgt aanspraak op weduwenpensioen. Zou Jan Campert ooit aan zulke recente nabestaanden hebben gedacht?

Het wetsvoorstel van 1985 is volledig in de klassieke gezinstraditie (wie gelijkstelling van gehuwden en ongehuwden wenst, stelt de vraag waarom een ongehuwde tweelingzuster van bovengenoemde vrouw géén recht krijgt op zo'n uitkering). Men kan het voorstel anderszinds verdedigen met streven naar gelijkstelling met de oudere regeling voor Nederlands verzet. Dergelijke vergelijkingen zijn précair. De lange aarzeling inzake Indisch verzet hield verband met het feit dat gelijkstelling met de Nederlandse buitengewone pensioenen een voordeel zou betekenen ten opzicht van voormalige KNIL-militairen (MvT, blz. 24) (overigens maar ten dele: pensioen krijgt men onafhankelijk van schade).

Bij alle aandacht die terecht wordt gegeven aan diegenen die door verzet of deportatie zijn geschaad is het van belang te beseffen dat „de meeste illegale werkers en de meesten van de mensen, die uit de kampen zijn teruggekeerd, zonder die hulp hun leven hebben kunnen voortzetten” 4). Wel tonen de cijfers aan dat de schatting van L. de Jong inzake het aantal illegale werkers (mede door definitieverschillen b.v. inzake het huisvesten van onderduikers) veel te laag is 5). J. Campert zou het hier en daar een vreemde wetgeving vinden maar hij zou verheugd zijn over de offervaardigheid van latere generaties.

W. Drees

1) Dit leidde, door verraad van een medewerker, tot arrestatie. Zie: L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog*, deel 10b, eerste helft, blz. 544–549.

2) Tweede Kamer, 1984–1985, 18 831.

3) Overzichten over aantallen ontvangers en over bedragen zijn te vinden in de begrotingsstukken. Een historisch overzicht geeft de *Financiële nota sociale zekerheid 1985*, Tweede Kamer, 1984–1985, 18 612, nr. 2, blz. 99 en 108.

4) L. de Jong in een interview met A. Wagenaar, *Haagsche Courant*, 19 januari 1985.

5) L. de Jong, op.cit., deel 7, tweede helft, blz. 1016.